ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,
SOLIXO‘JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA
O‘zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili 7

МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) 10

ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA
Alisher Navoiyning “Saddi Iskandariy” dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning semantik va funksional xususiyatlari 16

ASADOV TO‘LQIN HAMROYEVICH,
MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA
O‘zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma’no ifodali affikslar tadqiqi xususida 20

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o‘zbek shevalarida bolalar o‘yinlarining nomlari 24

BOTIROVA MAXLIYO
O‘zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati 28

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
O‘zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi 33

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? 37

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,
BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,
JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI
O‘zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari 39

TESHABOYEVA GULNOZA
O‘zbek tilida “Qora” rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm 42

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari 47

PO‘LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace 50

SOBIROVA FERUZA
Saylov targ‘ibot diskursida pragmatik belgilar 54

QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA
Xurshid Davron she’riyatida murojaat gaplarning qo‘llanilishi 58

ABDUG‘ANIYEVA ZEBUNISO
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati 61

BADALOVA MUAZZAM
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me’yorlar: ingliz va o‘zbek tillari qiyosiy tahlili 65

ERGASHOVA YASMINA,
XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Neologizmlar klassifikatsiyasi 67

МУНДАРИЖА

O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi 71

MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi 74

NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi 78

OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xusuiyatlari 81

РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») 85

RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini 89

ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,
KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis 93

O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari 97

ADABIYOTSHUNOSLIK

MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,
AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi 101

RAXIMOVA NODIRA
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari 104

MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI
Nasriy asarda ramziylik 111

КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» 115

XOTIRA

Yuraklarda yashayotgan inson
Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning
65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

O'ZBEK VA TURK BAYRAMLARINING LEKSIK-SEMANTIK TASNIFI HAMDA ETNOLINGVISTIK, LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Uluqov Nosirjon Muhammadaliyevich,
Namangan davlat universiteti
o'zbek tilshunosligi kafedrasi professori,
filologiya fanlari doktori

Solixo'jayeva Havasxon Zokirjanovna,
Namangan davlat universiteti
o'zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

O'zbekiston o'ziga xos an'ana va urf-odatlarni asrab-avaylagan milliy qadryatlar mamlakatdir. Bu zaminda azaldan nafaqat o'zbeklar, balki turli millat vakillari ham yashab kelgan. Mahalliy aholi hunarmandchilik, dehqonchilik, savdo va chorvachilik bilan shug'ullangan. Bu omillarning barchasi, albatta, o'zbek xalqi tarixi va madaniyatida, jumladan, o'ziga xos milliy bayram an'analarining shakllanishida ham o'z izini qoldirgan.

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari, fanlarning integratsiyasi, turli millatlar, xususan, Turkiya va O'zbekiston o'rtasidagi iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, madaniy, ma'naviy va turistik hamkorlik va sheriklik, shuningdek, turk va o'zbek xalqlari o'rtasidagi qardoshlik munosabatlari, xususan, lingvistik va ekstralingvistik omillar til, madaniyat, tarix va etnografiyani qiyosiy o'rganish ko'lamini taqozo etmoqda. Boisi, har bir xalqning bayramlari, ma'naviy-ma'rifiy festivallari, tadbirlari uning tarixi, yashash tarzi, etnografiyasi, diniy e'tiqodi, milliy-madaniyati haqida yorqin tasavvurlar beradi.

Onomastikaga oid terminologik lug'atlarda har qanday bayram, festival, xotira kunlari va mana shunday marosim hamda tadbirlarning atoqli otlari *geortonim* (yun. *heortne* – georto + *onoma* – atoqli ot)lar deb yuritiladi[1].

Geortonimlarga nafaqat bayram nomlari va xuddi shunday semaga ega bo'lgan siyosiy, madaniy, san'at, sport tadbirlarining nomlari ham mansubdir.

O'zbek va turk geortonimlarini tarqalish arealiga ko'ra quyidagi tasnifiy guruhlarga ajratish mumkin (Heortonimlerin Yayılış alanına Göre Sınıflandırması):

I. Milliy geortonimlar (Milli/Ulusal Heortonimler). Ma'lum bir millatning tarixi, milliy qadriyatlari, an'analari bilan bog'liq muhim voqea-hodisalarni nishonlab o'tkaziladigan bayramlar milliy bayramlar sanaladi. Shunday bayramlar ham borki, ular bir necha millatlarning milliy bayrami sifatida shakllanib, taraqqiy etganligi bois umumga tegishli, ya'ni umumxalq va xalqaro bayramlar sifatida qadrlanadi. Masalan,»*Navro'z bayrami»,»Mustaqillik bayrami», Ramazon hayiti (Iyd-al-Fitr), Qurbon hayiti (Iyd-al-Adha), Yangi yil bayrami, 8-mart – Xalqaro xotin-qizlar bayrami* kabi. O'zbek tili zamonaviy geortonimlarining katta qismini madaniyat, sport, ilm-fan, ma'rifat, adabiyot, san'at, xalq ijodi bayramlarining maxsus nomlari tashkil etadi.

Milliy geortonimlarni ham hududiy yoyilishi nuqtai nazaridan quyidagicha guruhlash mumkin:

1. Hududiy/mahalliy geortonimlar (Yerel / Mahalli Heortonimler): *Manisa quruq uzum bayrami (Manisa Kuru Üzüm Şenliği*), *Manisa mesir majunu* (Manisa shahrida yetishtiriladigan dorivor shirinlik) *festivali (Manisa Mesir Macunu Festivali), Manisa she'r oqshomlari festivali* (*Manisa Şiir İkindileri (*tushdan keyingi kechga yaqin vaqt) *Festivali), Manisa uzum festivali (Manisa Üzüm Festivali), Mug'la achchiq o't* (mahalliy yovvoyi o'tlar, ayniqsa achchiq ta'mli o'simliklar va ularning gastronomik, dorivor xususiyatlariga bag'ishlangan) *festivali (Muğla Acı Ot Festivali)* kabi.

2. Milliy geortonimlar (Ulusal) Heortonimler): *10-noyabr Otaturkni xotirlash kuni (10 Kasım Atatürk'ü Anma Günü),19-may Otaturkni xotirlash, yoshlik va sport bayrami (19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı), 23-aprel Milliy suverenitet va bolalar bayrami (23 Nisan Ulusal Egemenlik*

[1] Бегматов Э., Улуқов Н. Ўзбек ономастикаси терминларининг изоҳли луғати. – Наманган, 2006. – Б.24.

ve Çocuk Bayramı), 29-oktyabr Respublika bayrami (29 Ekim Cumhuriyet Bayramı), 30-avgust G'alaba bayrami (30 Ağustos Zafer Bayramı), Ozodlik tantanalari (Kurtuluş Şenlikleri) kabi.

I. Xalqaro geortonimlar (Uluslararası / Evrensel Heortonimler). Xalqaro geortonimlar turli xalqlar va etnoslarning birdamligi, totuvligi, hamdo'stligini ta'minlash vositasi sifatida millatlararo totuvlikni o'rnatish vazifasini bajaradi. Masalan, *Ramazon hayiti (Ramazan Bayramı), Navruz bayrami (Nevruz), Qurbon hayiti (Kurban Bayramı), Onalar kuni (Anneler Günü),Otalar kuni (Babalar Günü), Hidirellez (Hıdırellez), Yangi yil (Yılbaşı), 14-fevral Sevishganlar kuni (14 Şubat Sevgililer Günü)* kabi.

Geortonimlarni leksik-semantik jihatdan quyidagicha guruhlash mumkin:

1. An'anaviy-mavsumiy geortonimlar. Bunda bayramlarning muayyan davr taqozosiga ko'ra, ma'lum vaqt ichida muntazam tarzda o'tkazilishi e'tiborga olinadi. Bayramlarning bu guruhi, uzoq taraqqiyot jarayonida xalqning madaniy-ma'rifiy tafakkuri, ijtimoiy-ma'naviy ehtiyojlari asosida shakllangan bo'lib, ularning aqliy-ijodiy faoliyati jarayonida, atrof-muhit, tabiat, fasl, mehnat jarayoniga bog'liq tarzda avloddan-avlodga o'tish an'anasi orqali taraqqiy etgan. Mazkur bayramlar yillar davomida, ma'lum bir fasl, mavsum bilan bog'liq tarzda nishonlanganligi bois, ularni *mavsumiy-an'anaviy* bayramlar sifatida tasniflash o'rinlidir.

O'zbek xalqi bunday an'anaviy-mavsumiy bayramlarni ko'p nishonlaydi. Bunga qadim zamonlardan to hozirgi kungacha muhim o'rin tutgan *Angom hayiti (Suv sayli), Anor sayli, Arg'uvon guli, Asal sayli, Behi guli sayli, Bog' sayli, Boychechak sayli, Gul bayrami, Gulgardoni bulbulxon, Guli armug'on, Go'zallik malikasi bayrami, Do'lana sayli, Mehrjon, Qizil gul bayrami, Qizilgul sayli, Qovun sayli, Qum sayli, Lola sayli, Navro'z, Olma sayli, Palov sayli (Osh sayli), Sada //Olov bayrami, Sayli guli surx, Suv sayli, Sumalak sayli, Sunbula sayli, Tut sayli, Uzum sayli, O'rik sayli, Hosil bayrami, Chuchmoma sayli* kabi.

2. Tabiat bilan bog'liq geortonimlar. Bunday bayramlar xalqning tabiat bilan bog'liq diniy va dunyoviy qarashlarining mahsulidir. Ular yil fasllarining ma'lum bir oy va kunlari bilan bog'liq bo'lganligi bois, ayrim adabiyotlarda *fasliy, mavsumiy* bayramlar sifatida tasniflanadi. Keyingi yillarda tabiat bilan bog'liq yangi ekologik bayramlarning paydo bo'lishi, xalqning tabiat bayramlariga bo'lgan yuksak e'tibori, ona tabiatga bo'lgan beqiyos hurmatidan dalolatdir: «*Oltin kuz*» xalqaro san'at festivali (2016), «*Boysun bahori*» festivali (Surxondaryo, 2018, 28-29-aprel), «*Havo sharlari*» ekofestivali (2017), *Bog' sayli, Boychechak sayli, Gul bayrami, Mehrjon, Navro'z sayli, Sayli guli surx, Hosil bayrami* kabi.

3. Siyosiy geortonimlar. Xalqning tarixiy, ijtimoiy-siyosiy jarayonlar ta'sirida shakllangan ramziy bayramlari mavjud. Ular xalqning erki, huquq va majburiyatlarining asosi sifatida, millat taqdiri bilan bog'liq bo'lgan muqaddas bayramlardir. Keyingi yillarda yurtimizda, yangicha mazmun, yangicha shakl an'analar qatori, siyosiy geortonimlar ham paydo bo'ldi. Ular xalq mustaqilligini mustahkamlash va sharaflashga qaratilgan, istiqlol bayramlari sifatida ham qadrlidir: «*Mustaqillik bayrami*», «*Konsitutsiya bayrami*», 14-yanvar – «Vatan *himoyachilari kuni*», «Yosh *vatandoshlar*» festivali (2018, Toshkent) kabi.

Har bir siyosiy bayram mamlakat, xalq ijtimoiy-siyosiy hayotida muhim ahamiyatga ega. Masalan, *Mustaqillik bayrami* – jahon mamlakatlarida siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy, ijtimoiy jihatdan barcha masalalarni tashqaridan aralashuvsiz, o'z taqdirini o'zi belgilash, suverenitetni qo'lga kiritish orqali hal qilish haq-huquqiga erishilgan va rasmiy umumxalq, umumdavlat bayrami deb e'lon qilingan kun. Qator davlatlar yilning tegishli sanalarida o'z mustaqillik bayramlarini nishonlaydilar[1].

«O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligini e'lon qilish to'g'risida»gi hujjatda respublika bundan buyon «O'zbekiston Respublikasi» deb atalib, 1-sentyabr «Mustaqillik kuni», umummilliy bayram va dam olish kuni deb e'lon qilingan.

Mustaqillik bayrami, Mustaqillik kuni geortonimiga «*erkin, ozod; tobe bo'lmagan, alohida*» ma'nolarini anglatuvchi arabcha *mustaqil* asosidan *-lik* affiksi vositasida yasalgan *mustaqillik* so'zi lug'aviy asos bo'lgan. Hozirgi o'zbek adabiy tilida mustaqillik so'zi «*mustaqil holat; bog'liq, qaram bo'lmagan holat; davlatning ichki va tashqi ishlarda boshqa davlatga qaram bo'lmay faoliyat ko'rsatishi*» ma'nosini anglatadi[2].

Mustaqillik so'zi xuddi shu ma'nosi bilan geortonimga lug'aviy asos bo'lgan. *Mustaqillik* deganda, an'anaviy ravishda davlat mustaqilligi tushuniladi.

Mustaqillik – xalqimizning irodasi, o'zbek millatining haq-huquqini, uni jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan va qo'shayotgan betakror hissasini jahon hamjamiyati tomonidan e'tirof etilishi vositasi hamdir.

O'zbek xalqi endi mustaqillikning ma'nosi va mazmunini, uning ahamiyatini o'zlashtira boshladi. Mustaqillik bayrami umumxalq shodiyonasiga aylandi.

[1] Мустақиллик: Изоҳли илмий-оммабоп луғат // Муаллифлар: М.Абдуллаев, М.Абдуллаева, Ф.Абдуллаева, Г.Абдураззоқова ва бошқ.; Р.Рўзиев ва Қ.Хоназаров умумий таҳририда. – Тошкент: Шарқ, 2006. – Б. 478.

[2] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006. – 2-ж. – Б.652.

4. Ma’rifiy geortonimlar. Xalqning tafakkuri, madaniyati, ma’naviy qiyofasi, mafkuraviy immunitetini shakllantirishga qaratilgan bayramlar – ma’rifiy bayramlar sanaladi. Hozirgi globallashuv jarayonida mazkur bayramlarga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Shunga ko‘ra, mamlakatimizda bunday bayramlar an’anaviy tarzda o‘tkazib kelinmoqda. Masalan, 21-oktyabr – *«O‘zbek tili bayrami*», «*Alifbe*» ana’naviy kitob bayrami*, «Urganch kitob festivali – 2019» «Bolalar kitobi*» an’anaviy respublika festivali (2018, Toshkent)*, «Ma’naviyat festivali*», «Internet. UZ» 1-milliy internet festivali (2017, Toshkent) kabi.

Yuqorida keltirilgan bayramlarning har biri o‘z lug‘aviy, nominatsion-motivatsion asosiga ega. Masalan*, Bilimlar kuni* – yangi o‘quv yilining boshlanish kuni.

Bilim so‘zi «*obyektiv borliq haqidagi yoki muayyan (ilmiy, madaniy, ma’rifiy, ma’naviy, harbiy va boshqa) sohalarga oid ilmiy, amaliy ma’lumotlar, tushunchalar majmui*» lug‘aviy ma’nosini anglatadi[1]._*Bilimlar kuni* geortonimi tuzilishiga ko‘ra birikma shaklida bo‘lib, unga *bilim* so‘zining ko‘plik shakli yuqoridagi ma’nosi bilan lug‘aviy asos bo‘lgan. Geortonim *bilimlar* so‘zidan *kun* indikatori vositasida hosil qilingan.

Kitob bayrami insoniyat aqli va dahosi orqali yaratgan ma’naviy boylik va bebaho bilimlarga nisbatan hurmatni izhor qilish tadbiridir. Bu bayram kitobga muhabbati bor barcha kishilar, shuningdek, yozuvchilar, kitob nashr etuvchilar, sotuvchilar, kutubxonachilar va kitobsevarlarning o‘zaro hamkorligi va yakdilligi tantanasidir[2].

5. Madaniy geortonimlar. Mazkur geortonimlar mavzu ko‘lamining kengli bilan ajralib turadi. Ular bir qator ijtimoiy-siyosiy maqsadlarga asoslangan holda, jamiyat rivoji, insonlar xulq-atvorini yuksaltirishga qaratilgandir. Masalan, «*Asrlar sadosi*» (2009) *an’anaviy madaniyat festivali, «Do‘stlik va madaniyat*» *festivali* (2014, Toshkent), *«Alla» respublika ijrochilari ko‘rik-tanlovi,* «*Kelajak ovozi*» *respublika ko‘rik-tanlovi, «Mustaqillik palitrasi*» *rasmlar ko‘rik-tanlovi, «Chashma» respublika folklor ko‘rik-tanlovi, «Yangi avlod*» *ko‘rik-tanlovi* kabi.

6. Diniy geortonimlar. Din o‘zining tantanali bayramlari, har xil marosimlari bilan kishilar ko‘nglida ko‘tarinki kayfiyat, xursandchilik, xushfe’llik, rahm-shafqat, sabr-toqat, qanoat, mehr-oqibat, hamdardlik, vijdoniy burch, poklik, odamgarchilik va shu kabi fazilatlarni shakllantiradi va kamol toptiradi[3].

Jamiyat hayotida din ma’lum ijtimoiy, ma’naviy va ruhiy vazifalarni bajaradi. Har bir din o‘ziga xos bayram va marosimlarga ega. Diniy bayramlar xalqning e’tiqodi, tafakkur tarzi, dunyoqarashini ifodalovchi ko‘zgu sifatida, ezgulikka chorlovchi milliy qadriyatlar, urf-odatlar va marosimlar ko‘rinishida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, bunday bayramlar islom ta’limoti bilan bog‘liq bilim va tushunchalarning amaliy ifodasi, asrlar osha bezavol yashab kelayotgan diniy qadriyatlar majmuidir. Masalan, *Ramazon hayiti (Iyd-al-Fitr), Qurbon hayiti (Iyd-al-Adxa), Mavlidi sharif bayrami, Laylatulqadr* (Ramazon oyining 27-tuni), *Ashuro (*Muharram oyining o‘ninchi kuni) kabi.

7. Kasbiy geortonimlar. Bunda kasb egalarining ijodkorlik qobiliyati, yaratuvchanlik mahorati, ilmiy salohiyati va mashaqqatli mehnatini sharaflash ko‘zda tutiladi. Har qanday kasbiy jarayon, ma’lum bir mehnat turlari, fan-texnika sohalari doirasida amalga oshadi. Shu bois, kasbiy geortonimlarning mavzu ko‘lami turli sohalarga oid bo‘lib, eng qadimgi davrdan to hozirgi kungacha taraqqiy etgan. Masalan, «Vatan *himoyachilari kuni*» (14-yanvar), «*Chegarachilar kuni*» (28-may), «Temir *yo‘lchilar kuni*» (1-avgust), *«Soliqchilar kuni*» (12-avgust), «*Quruvchilar kuni*»(har yili avgust oyining ikkinchi yakshanbasida), *«O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar idoralari xodimlari kuni*» (25-oktyabr), «*Tibbiyot xodimlari kuni*» (14-noyabr), «*Buxoro hunarmandlari*» *festivali* (2017, Buxoro), «*Mardi maydon*» harbiylar festivali (2018, Toshkent), «*Shahrisabz – hunarmandlar shahri*» *festivali* (2018, Qashqadaryo), «*Kulollar festivali*» (2018, Farg‘ona viloyati Rishton tumani) kabi.

Kasbiy bayramlar uchun ma’lum bir maxsus kunni belgilanishi soha mutaxassislari, vakillari uchun ko‘rsatilgan yuksak hurmat va ehtirom belgisidir. Mazkur sana va bayram kunlarida O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis tomonidan joriy etilgan: «*Mardlik*», «*Buyuk xizmatlari uchun*», «El-yurt *hurmati*», «*Mehnat shuhrati*», «*Fidokorona xizmatlari uchun*» kabi ordenlar; «*Jasorat*» (O‘zbekiston Respublikasi harbiy xizmatchilari, davlat xavfsizlik xizmatining va ichki ishlar organlarining xodimlariga), «Shuhrat» (Respublika iqtisodiyoti, fani va madaniyatini rivojlantirish, yosh avlodni vatanparvarlik hamda milliy istiqlol va ijtimoiy taraqqiyot g‘oyalariga sadoqat ruhida tarbiyalash ishida o‘zining halol mehnati bilan katta yutuqlarga erishganlar uchun) kabi medallar mehnatsevar, fidokorona, jonkuyar xalq vakillari va kasb egalari uchun taqdim etiladi.

Istiqlol yillarida barcha kasb-hunar egalariga e’tiborni ortishi natijasida o‘zbek kasbiy bayramlarining doirasi kengaydi va miqdori ortdi. Masalan, Respublikada amalga oshirilayotgan qurilish va bunyodkorlik

[1] Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006. – 1-ж. – Б.261.
[2] Қорабоев У. Ўзбекистон байрамлари. – Тошкент: Ўқитувчи, 1991. – Б.121.
[3] Тўланов Ж. Қадриятлар фалсафаси. – Тошкент: Ўзбекистон, 1998. – Б. 73.

ishlarini jadallashtirish, bugungi kunda sohada qo‘lga kiritilayotgan yutuqlarni keng targ‘ib etish va sohada faoliyat olib borayotgan mutaxassislarni rag‘batlantirish maqsadida, 2017-yildan boshlab avgust oyining ikkinchi yakshanbasi «*O‘zbekiston Respublikasi qurilish sohasi xodimlari kuni*» deb e’lon qilindi.

Georgonimlar sirasiga mansub bayram nomlari ma’lum an’analarning bardavomligini ta’minlaydi. Bayram kunlari tadbirlar o‘tkaziladi, kasb sohiblarining yutuqlari e’tirof etiladi va mukofotlanadi, qadrlanadi, e’zozlanadi. Shu jihatdan kasb bayramlari ijtimoiy mohiyatga ega.

Rezyume. Maqolada o‘zbek va turk tili georgonimlarining leksik-semantik tasnifi berilgan hamda, lisoniy va motivatsion, etnolingvistik, lingvokulturologik xususiyatlari yoritilgan.

Resume. The article presents a lexical-semantic classification of Uzbek and Turkish georgonyms and highlights their linguistic-motivational, ethnolinguistic, and linguoculturological characteristics.

Резюме. В статье представлена лексико-семантическая классификация георгонимов узбекского и турецкого языков, а также освещены их лингво-мотивационные, этнолингвистические и лингвокультурологические особенности.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, та’lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

БИЗ НЕГА СЎКИНАМИЗ? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати)

Махмараимова Шохиста Тухташевна,
Термиз давлат университети профессори, филология фанлари доктори

Хорижда ва ўзимизда ҳақоратли лексика (profanities) «сўкиниш» (*swear words*), “ҳақорат”, «қарғиш» (*curse words*), “меъёрсиз лексика”, “цензурасиз лексика” ёки «F-ҳарфи билан бошланувчи сўзлар» (*F-words* – тўрт ҳарфдан иборат сўзлар) каби атамалар билан синоним сифатида ишлатилса[1], ўзгани обрўсизлантириш, ҳақоратга асосланган нутқ «ёмон тил», “шалоқ тил” атамаси билан фарқланади. Ҳақоратли лексика – бу инсонларнинг кучли қўзғатувчи ёхуд ғайриоддий нарсаларни кузатганда қўллайдиган спонтан (тўсатдан юзага келувчи) реакция шаклидир. Ҳолбуки, сўкинишдан тийилиш – танганинг бир томони, холос, зотан ҳақорат бир вақтнинг ўзида ҳам когнитив, ҳам баҳоловчи, ҳам декларатив вазифани бажаради. Коммуникатив функцияни эса мазкур вазифалар қаторининг энг қуйи бўғинига жойлаштириш мумкин, бу жиҳатдан сўкиниш – шахсий “мен”нинг “ўзга” гуруҳга мансублигини исботлаш воситаси ҳамдир.

Яшар Тўқайнинг фикрича, сўкинишлар – миллатларнинг ўтмишдаги ёки бугунги яшаш тарзи, фикрлари ва интилишлари ҳақида маълумот берувчи муҳим тил ҳужжатлари ҳисобланади. Яъни ...(сўкинч бирликларини – М.Ш.) йўқ деб ҳисоблаш тилнинг табиий оқимига ва яшаш тарзига қарши чиқишдан бошқа нарса эмас[2]. Агар бу унсурлар тилда яшаётган бўлса, уларни муайян бир маданиятдан ташқарида англаш мутлақо нотўғри бўлур эди. Сўкинишни билдирувчи сўзлар – ма-

[1] Andang K., and Bram B. Swear words and their implications for english language learning-teaching. LLT Journal: A Journal on Language and Language Teaching http://e-journal.usd.ac.id/index.php/LLT Sanata Dharma University, Yogyakarta, Indonesiae-ISSN 2579-9533, p-ISSN 1410-7201, Vol. 21, Suppl, June 2018. P. 43-44.

[2] Tokay Yaşar. Divanü Lugati’t-Türk’te Kızgınlık İfade Eden Kelimeler / Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, p. 1851-1862